

Felsőoktatás-politika 1918 – 1919-ben

A Vajdasági Magyar Pedagógusok Egyesülete által szervezett Apáczai Nyári Akadémián **Ujváry Gábor** „1918–1919 és a magyar felsőoktatás-politika” címmel tartott előadást Újvidéken.

A VERITAS intézetvezetője az 1918-ban és 1919-ben bekövetkezett események felsőoktatás-politikai vetületének előzményei kapcsán egészen a századelő keresztmozgalmáig, az 1901-ben induló Társadalomtudományi Társaságig, az 1905-től létező Szabadgondolkodás Magyarországi Egyesületéig és a Galilei Körig nyúlt vissza. Megemlítette az Országos Radikális Párt 1914-es programját, mely tartalmazta az oktatásügy államosítását, a felsőoktatás teljes tanszabadságának, valamint a nők egyenjogúsításának gondolatát. Hangsúlyozta: az egyetemisták számának gyors növekedését eredményezte, hogy a nagy háború időszakára a korábbi kettő helyett már négy tudományegyetem működött hazánkban. A negyedik egyetem a debreceni, melynek 1918. október 23-i avató ünnepsége egyúttal **IV. Károly** király utolsó nyilvános közszereplése is volt. Másnap megalakult a Nemzeti Tanács. A budapesti egyetem jogi kara üdvözölte a **Károlyi**-kormányt, s felajánlotta szaktudását. Ujváry idézte a *Pesti Naplóban* ezt követően (november 5) megjelent cikket, mely szerint „a tudósok munkája az új korszak cselekvő tényezőinek csakis úgy válhatik hasznára, ha az egyetemi tanács kissé kiszellőzteti fülledt szobáját.” Az idegen csapatok hazánk területének folyamatos megszállása kapcsán Ujváry megemlítette, hogy decemberben a magyar egyetemi tanárok „szózatot intéztek a külföldi egyetemekhez Magyarország területi integritásának érdekében. **Rugonfalvi Kiss István** a debreceni Egyetemi Tanács nevében szerkesztett emlékiratot, melyhez az MTA, a budapesti orvos- és bölcsészkar, a pozsonyi tudományegyetem, a nagyváradi jogakadémia is csatlakozott. December közepén megalakult az Egyetemi és Főiskolai Ifjúság Magyarország Területi Épségét Védő Liga. 1919. elejétől ugyanis már a kolozsvári és a pozsonyi egyetem helyzete is bizonytalanává vált. Az előadó kitért az egyetemi autonómia ügyére. Elmondta: **Kunfi Zsigmond** január 29-én kijelentette, hogy „a Jog- és Államtudományi Kar társadalmi irányú mélyreható átalakítása forradalmi érdek. Kénytelen vagyok minden kísérletet, mely a reform késedelem nélküli és komoly megvalósítását elhárítani törekszik, ellenforradalmi ténynek minősíteni.” A vitába január 30-án bekapcsolódott **Jászi Oszkár**, aki szerint „nagytakarítást kell rendezni az összes karokon. [...] s ha a nagytakarítást elvégezték, akkor aztán csakugyan kötelessége az új Magyarországnak a tudományegyetem autonómiáját a legmesszebbmenően megvédelmezni.” Károlyi Mihály másnap, az egyetemi

tanácsnál tett látogatásakor mondotta: „ma forradalmi időket élünk”, ami olyan „rendszerátalakítást jelent, amelynek az egész vonalon meg kell történnie, tehát a tudományban és az új eszmék terjesztésében is”. Hozzátette: „gyorsan kell cselekednünk, gyorsan kell módot adnunk arra, hogy a legfelsőbb oktatásban és a tudomány terjesztésében is tértsz hódítson az új szellem”. Február 3-án a bölcsészkar is a jogi kar véleményéhez csatlakozott, s az egyetemi tanács a saját autonómiájára hivatkozva megtagadta az új professzorok beiktatását. A következő napon a *Népszava* vitriolos cikkben hozta: „A forradalmi kormánynak most már nyersen, erélyesen és forradalmian cselekednie kell”. A küzdelem végeredménye: február 5-én felfüggesztették az egyetem autonómiáját, s Jászi Oszkár kormánybiztos lett. A *Népszava* szerint Jászi „az orvosi és teológiai karral megállapodásra jutott és e karok autonóm működése továbbra is érintetlen marad. A jog- és államtudományi, valamint a bölcsészettudományi kar autonómiáját azonban fölfüggesztette.”

A Tanácsköztársaság idejéről Ujváry elmondta: a budapesti egyetemre **Dienes Pál** személyében forradalmi politikai megbízottat, a karokra kinevezett dékánokat helyeztek. Budapesten megszüntették a katolikus, Debrecenben a protestáns hittudományi kart. A tanári kar „megbízhatatlan” részét eltávolították, helyettük a rendszerhez hű, vagy ahogyan ezt akkortájt nevezték „haladó gondolkodásúak” kerültek. Áprilisban rendelet született az egyetem ideiglenes szervezetéről és ügyviteléről, mely szerint a rektor, a dékánok és a tanszéki segédszemélyzet kinevezése a népbiztos feladata. Feloszlatták az egyetemi hallgatók addigi szervezeteit, s létrehoztak egy új egység szervezetet, a Kommunista Ifjúság Szövetségét. Az eredmény kapcsán Kunfi Zsigmond a Magyarországi Szocialista Párt 1919. június 12-i kongresszusán kijelentette: „a szellemi élet, kultúra, tudomány, irodalom és művészet terén az erőszak alkalmazásának helye egyáltalán nem, vagy csak a legkisebb mértékben és végső szükség esetén lehet. Szerintem a tudományos, irodalmi és művészeti élet a szabadságnak egy bizonyos légköre nélkül ki nem fejlődhetik: a proletariátus diktatúrájának ebben a tíz hetében minden szellemi és tudományos élet abszolút pangása észlelhető, [...] valóságos szellemi bénaság ül minden szellemi munkán és ez olyan dolog, amelyet nincsen okunk fenntartani.”